

ПОЛІТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ І РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

УДК 159.98

DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol23-Year2020-49>

Бєлїк Наталїя Олексїївна

аспірат Університету сучасних знань,

м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0003-4548-6182

Natabelik0603@gmail.com

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ФАХОВОЇ РІЄЛТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Метою статті є окреслення змісту і структурних складових психологічної готовності до професійної діяльності рієлтора.

На основі **аналїзу** останніх досліджень та публікацій, присвячених проблемі професійного розвитку фахівців різних видів трудової діяльності, здійснено спробу визначити зміст психологічної готовності до професійної діяльності, пов'язаної з фахом рієлтора. Зокрема, охарактеризовано три основні методологічні підходи до сучасного трактування поняття психологічної готовності до діяльності фахівця: структурно-функціональний, особистісний, особистісно-діяльнісний. Виокремлено складові психологічної готовності до праці фахового рієлтора, а саме: когнітивну, особистісну, комунікативну.

У результаті емпіричного дослідження визначено структурні складові психологічної готовності до роботи рієлтора, а саме: а) особистісні (орієнтація на свободу, орієнтація на результат, екстраверсія, досягнення особистого успіху, самоконтроль, практичність, емоційна стійкість, універсалїзм, самостійність); б) когнітивні (зміст роботи, фактори пізнання результатів поведінки та пізнання класів поведінки, розвиток соціального інтелекту загалом); в) комунікативні (самовладання, спрямованість на досягнення компромїсу). Встановлено, що психологічна готовність як первинна фундаментальна умова успішного виконання рієлторської діяльності має різну міру сформованості у фахівців залежно від стажу їхньої роботи в професії. Проте значуща вираженість змістових складових в усіх досліджуваних групах свідчить про те, що саме ці якості є визначальними в професійній діяльності рієлтора. Зміст психологічної готовності складають такі параметри компонентів: особистісний, комунікативний, когнітивний.

Перспективи практичного застосування результатів пов'язані з актуальними проблемами переорієнтації фахівців відповідно до вимог часу; практичною організацією підготовки (навчання і перенавчання) майбутніх фахівців ріелторської діяльності; урахуванням і корекцією стилізованих і типологічних особливостей ріелторів; доборою обдарованих фахівців для виконання ріелторської роботи на сучасному ринку праці.

Ключові слова: психологічна готовність до ріелторської діяльності; структура психологічної готовності; зміст психологічної готовності до ріелторської діяльності.

Natalia O. Belik

Postgraduate University of Modern Knowledge

Kyiv, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-4548-6182

Natabelik0603@gmail.com

CONTENT AND STRUCTURE OF PSYCHOLOGICAL READYNESS TO PROFESSIONAL REALTY ACTIVITY

The **purpose** of the article is outlining the content and components of psychological readiness for being a professional real estate agent.

Having **analyzed** recent studies and publications uncovering challenges in professional development of various experts, an attempt to determine the content of psychological readiness to act as a real estate agent has been made. There have been outlined three basic methodological approaches that help interpreting the concept of psychological readiness to become a specialist, namely, (1) structural and functional, (2) personal, and (3) personal and pro-active. Apart, there were identified the components of psychological readiness to work as a real estate agent, namely, cognitive, personal, and communicative.

The empirical research **resulted** in identifying structural components of psychological readiness to act as a real estate agent. These were: a) personal (orientation on freedom, focus on the results, extraversion, achieving personal success, self-control, practicality, emotional stability, universalism, and independence); b) cognitive (work content, factors of cognition of behavior results and knowledge of behavior classes, development of social intelligence in general); c) communicative (self-control, focus on achieving a compromise). It has been established that psychological readiness as a primary fundamental condition to successfully act as a real estate agent can have various forms of readiness among the specialists depending on their experience in the profession. However, the criteria expressiveness in all target groups illustrate that these very qualities are determinative for a real estate agent. The psychological readiness in total consists of personal, communicative and cognitive parameters.

The prospects for further practical application of the achieved results are associated with the following: (1) current challenges to refocus experts in accordance with time requirements; (2) practical organization of trainings (training and retraining)

for future experts in real estate activities; (3) consideration and correction of the style and typological characteristics of real estate agents; (4) the selection of gifted professionals to perform real estate work in the modern labor market.

Key words: psychological readiness for real estate activities; structure of psychological readiness; content of psychological readiness to work as a real estate agent.

Постановка проблеми. Відомо, що професійні зміни пов'язані з особистісним та професійним розвитком людини, її життєвим шляхом. Процес вибору професії і подальшої професіоналізації зумовлюється насамперед особистісними рисами (стресостійкість, гнучкість, креативність та ін.), які визначають значною мірою конкурентоспроможність людини, її здатність до неперервного професійного розвитку, навчання (набуття нових кваліфікацій або перекваліфікації), зміни типу професії, кар'єри тощо. У процесі неперервного професійного розвитку визначальними стають рівень освіти (зокрема наявність вищої освіти), рівень загальної професійної підготовки, належність до професійної спільноти та субкультури, уміння опрацювати нову інформацію і поповнювати знання. Дослідники зазначають, що саме від міри сформованості соціально-психологічної готовності людини, конкурентоздатності працівника на сучасному ринку праці залежать успішність його працевлаштування, здатність до активного пошуку місця роботи, володіння навичками цього пошуку, здатністю до зміни професії, місця помешкання та ін. (Пілецька, 2014).

Провідним видом діяльності дорослої людини є, безперечно, праця (за Є. Климовим), навчально-професійна діяльність (Власова, 2019). Вважається, що професійний досвід, реалізація фахівця в професії, а отже, відчуття потрібності людини зумовлюють компенсаторні ефекти щодо особливостей онтогенетичних змін психічного, особистісного розвитку працівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема психологічної готовності до діяльності є наразі досить добре розробленою в загальнопсихологічному контексті. Як приклад можна навести дослідження психологічної готовності до діяльності спортсменів (Ложкін, Воляннюк, & Колосов, 2020), операторів (Ходырев, 2003), льотчиків (Геллерштейн, 2018), військових (Колесніченко, Мацегора, & Воробйова, 2016; Потапчук, & Лазоренко, 2013), музикантів (Бочкарев, 2008), педагогів (Траверсе, 2009) та ін. Дослідники вивчають, зокрема, специфіку змістових особливостей, розглядають значеннєві одиниці у структурі цього феномену. Психологічну готовність тлумачать як: а) стан (ситуативний, тимчасовий, спеціальний функціональний, психологічний) (Горгома, 2007); б) спрямованість особистості, її свідомості на

виконання певного виду предметної діяльності (Ходырев, 2003); в) інтегративну здібність (Балл, 2017); г) провідну рису або систему рис особистості (Потапчук, & Лазоренко, 2013); д) настановлення як неусвідомлюваний стан, який передує тому чи іншому виду діяльності і визначає її (Горгома, 2007); універсальний стан готовності до певної активності (Ханова, 2012); є) ставлення до виконуваної діяльності (Шадриков, 2013) тощо.

Отже, **метою статті** є окреслення змісту та структурних складових психологічної готовності до професійної діяльності ріелтора.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виокремлюючи конкретні критерії в трактуванні змісту феномену психологічної готовності до професійної діяльності, дослідники розглядають такі *основні підходи*: структурно-функціональний (Нерсисян, & Пушкин, 1969), особистісний (Сердюк, 2014; Шадриков, 2013), особистісно-діяльнісний (Дьяченко, Кандыбович, & Пономаренко, 1985; Ралко, 2015).

Згідно із *структурно-функціональним підходом* психологічну готовність розглядають як стан (тимчасовий або тривалий) психологічних функцій, що за умов сформованості та внутрішнього резерву можливостей особистості забезпечують високий рівень досягнень під час виконання того чи іншого виду діяльності. Психологічна готовність як стан має «складну динамічну структуру і містить такі компоненти: мотиваційний (відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку); орієнтаційний (знання та уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості); операціональний (володіння способами і прийомами діяльності, необхідними знаннями, навичками, вміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення тощо); вольовий (самоконтроль, самооблізація, вміння управляти діями, з яких складається виконання обов'язків); оцінний (самооцінка своєї підготовленості і відповідності процесу вирішення професійних завдань відповідно до оптимальних зразків» (Дьяченко, Кандыбович, & Пономаренко, 1985, с. 37). Також ідеться про образ структури дії, яку потрібно здійснити; загальний психофізіологічний стан; психологічну спрямованість особистості на виконання необхідних дій. Дослідники вважають, що достатня розвиненість і вираженість цих складових та їхня цілісна єдність є показником високого рівня готовності фахівця, його активності, самостійності, творчості в процесі трудової діяльності. Розрізняють види психологічної готовності, пов'язані з вирішенням конкретних завдань, які визначають успішність діяльності в трудовому процесі: тривалу (фахівець-професіонал), тимчасову (як так званий передстартовий стан), звичну, підвищену, знижену (Ралко, 2015).

Психологічну готовність трактують як суб'єктивний стан особистості, що вважає себе здатною та підготовленою до виконання певної професійної діяльності в умовах відповідної професійної ситуації і прагне її виконувати (Бозаджиев, 2015). Психологічну готовність до змін як один із видів психологічної готовності дослідники вважають соціально-психологічним ставленням до об'єктивної або суб'єктивної невизначеності, яка детермінується темпоральністю ситуації та пов'язана з настановленням на відповідну поведінку в умовах плінності ситуації з урахуванням набутого раніше досвіду. Така готовність є ключовим компонентом загальної готовності до діяльності, яка визначається психологічними факторами: наявністю знань, умінь і навичок у відповідній сфері, а також охоплює загальну інформованість про події та їх наслідки, рівень підготовленості. Високий рівень її сформованості та розвиненості сприяє більш успішному виконанню фахівцем трудових обов'язків, грамотному використанню здобутого раніше досвіду, особистісного потенціалу, застосуванню найбільш коректних й ефективних способів саморегулювання та адекватного реагування на зміни професійної ситуації (Терехин, 2018).

Психологічна готовність до функціонування в динамічному, мінливому сучасному трудовому процесі відбивається в дотриманні працівниками позитивної думки щодо необхідності організаційних змін; упевненості в позитивних наслідках таких змін як для самого фахівця, так і для організації; усвідомленні та прийнятті персональної відповідальності за впроваджені ініціативи (Наумцева, 2016).

У контексті *особистісно-діяльнісного підходу* психологічну готовність розглядають як кінцевий результат підготовки до певної професійної діяльності (Климов, 2007; Маркова, 1996); як складне особистісне утворення, багатопланову і багаторівневу структуру якостей, властивостей і станів, які у своїй цілісності становлять підґрунтя для успішного виконання фахівцем відповідної діяльності (Дьяченко, Кандыбович, & Пономаренко, 1985). Ідеться про психологічну готовність як стійку характеристику особистості і водночас як суттєву передумову цілеспрямованої діяльності, яка охоплює ціннісно-мотиваційний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти.

Готовність до змін, як частковий вид загальної психологічної готовності особистості, виникає на певному етапі її функціонування як специфічного процесу. Готовність до змін є результатом орієнтаційно-пошукової вольової поведінки, її усвідомлення. Ці трансформації можуть привести до звершень, досягнень, нововведень, розвитку, свободи, збагачення – отже, до ефективних змін у суб'єктивній та об'єктивній реальностях особистості. Позаяк недостатньо розвинена або

й неформована психологічна готовність призводить до неефективної пошукової поведінки особистості, викликає внутрішній спротив змінам, що спричинює помилкові стратегії поведінки. Розвинена готовність до змін розширює поведінкові патерни, варіативність рішень і способів досягнення, збагачує мотиваційну сферу особистості (Бринза, 2014).

Психологічну готовність у межах *особистісного підходу* розглядають у контексті психічного та особистісного розвитку, пов'язуючи її з усвідомленням особистістю своїх потреб, цілепокладанням, мотивацією, цілеспрямованою активністю особистості (Пуни, 1973). Психологічна готовність впливає на формування оптимальної працездатності і є передумовою успішної, продуктивної професійної діяльності (Карамушка, & Толков, 2013; Кокун, 2012; Моляко, 1989; Шадриков, 2013).

Психологічна готовність, як інтегровані когнітивні (у свідомості, мисленнєві) та особистісні (інтелектуальні, психічні, психофізичні) новоутворення, є підґрунтям для продуктивного виконання професійної діяльності (Рибалко, 2008). Це складне особистісне утворення, що визначається двома особливостями. З одного боку, це прагнення оволодіти новою професійною діяльністю, а з другого – здатність, підготовленість до професійної діяльності, де мотиваційна сфера є визначальною у формуванні готовності до зміни діяльності. Насамперед ідеться про визначення мети, розроблення плану, схем подальшої діяльності відповідно до своїх потреб. На етапі втілення готовності фахівець здатен визначати та застосовувати коректні засоби для досягнення конкретного результату (Зеер, & Симанюк, 1997, с. 35).

Готовність передбачає не лише різного роду усвідомлені і неусвідомлені настановлення щодо визначених форм реагування, а й моделі ймовірної поведінки, оптимальні способи діяльності, оцінку своїх можливостей щодо можливих труднощів та досягнення визначеної мети. На думку більшості дослідників, психологічна готовність до діяльності є інтегральним соціально-психологічним явищем, формою зв'язку професійної спрямованості з іншими визначальними рисами особистості (світоглядом, життєвими настановленнями, духовними цінностями), з її морально-вольовою та емоційною сферами. Вирішальну роль відіграють особистісні чинники (суб'єктивні фактори), одним з яких є інтерес до змісту, процесу діяльності, а не лише до його результатів. Інтерес особи до діяльності, «зацікавленість нею самою як метою, а не лише як засобом досягнення якоїсь іншої мети (заробітку, статусу тощо) є показником наявності у неї задатків, потенційних здібностей до цієї діяльності. Необхідно з'ясувати, чи інтерес викликає зміст професії з урахуванням її труднощів та «буденної рутини», чи лише її зовнішні атрибути та ефекти, її популярність» (Москалець, 2013).

Узагальнюючи результати теоретичного дослідження психологічної готовності та її структурних компонентів, можемо висувати, що мотиваційний компонент виокремлює більшість дослідників (Дьяченко, Кандыбович, & Пономаренко, 1985). Також беруться до уваги орієнтаційний, пізнавально-операційний, інтеграційний (Пехота, 1997) та змістовий, діяльнісний, креативний (Литвиненко, 2005) компоненти. Психологічна готовність до того чи іншого виду діяльності є особистісною якістю, інтегральним вираженням усіх підструктур особистості. Готовність має певну структуру і багаторівневу будову. Основними психологічними компонентами готовності до трудової діяльності як стійкої характеристики особи є знання, уміння, навички, мотиви діяльності (Моляко, 1989). Найчастіше йдеться про такі компоненти психологічної готовності до діяльності, як мотиваційний, змістовий та операційний.

Відмінності у визначенні змістових складових психологічної готовності до діяльності та її структури можна пояснити предметною спрямованістю того чи іншого дослідження, методологічним підходом, покладеним в його основу, нагальними потребами практики. Це, відповідно, сприяє накопиченню інформації щодо змісту, функцій психологічної готовності в різних сферах професійної діяльності.

На основі аналізу основних підходів до тлумачення явища та структури психологічної готовності до діяльності ми розробили теоретичну модель психологічної готовності до ріелторської діяльності. Офіційно ріелтор має бути фахівцем, який виконує професійну діяльність на підставі ліцензії (якщо цього вимагає закон), працює в штаті ріелторської фірми на підставі трудового договору, договору підяду або договору доручення з нею як індивідуальний підприємець без створення юридичної особи, зареєстрований у встановленому законом порядку (Должностная инструкция риэлтора, 2019). Теоретична модель психологічної готовності до ріелторської діяльності ґрунтується на компетентнісному підході і містить такі структурні компоненти: когнітивний, особистісний, комунікативний. Результатом сформованості готовності за змістом (видами професійної готовності – когнітивної, особистісної, комунікативної) цих компонентів є види компетентностей (загальна, спеціальна; когнітивна, соціально-комунікативна; соціально-інформаційна, індивідуально-професійна/особистісно-професійна) (табл.). У структурі психологічної готовності до ріелторської діяльності виокремлено три компоненти, які розкривають зміст видів психологічної готовності до діяльності: *когнітивний, особистісний, комунікативний*.

Таблиця

**Зміст і структура психологічної готовності
до фахової ріелторської діяльності**

Психологічна готовність до діяльності ріелтора		
когнітивна	особистісна	комунікативна
предметно-професійна обізнаність	індивідуально-психологічні риси	основні комунікативні орієнтації та їх супідрядність
соціальний інтелект	мотивація професійної діяльності зовнішня/внутрішня	
професійне мислення	фактори задоволеності/ незадоволеності працею	вольова саморегуляція
	цінності	
Компетентності		
спеціальна		загальна
когнітивна	соціально-комунікативна	
соціально-інформаційна		
індивідуально-професійна/особистісно-професійна		

Зміст когнітивної готовності охоплює предметно-професійну обізнаність, соціальний інтелект, особливості професійного мислення.

Особистісну готовність (тобто особистісний компонент) визначають індивідуально-психологічні риси, зміст і структура мотивації професійної діяльності, фактори задоволеності/незадоволеності працею; особливості спрямованості, ціннісні орієнтації працівника. Професійна мотивація як процес і результат може набувати різних видозмін залежно від етапу професіоналізації, якості професіогенезу та статусу суб'єкта праці. Отже, можна виокремити такі види мотивації: а) самореалізація потенціалу особистості в професійній діяльності, особистісний розвиток; б) працевлаштування майбутнього фахівця; наявні настановлення щодо ситуації працевлаштування (егоїзм/альтруїзм; процес (праця як гра/результат (праця як робота); свобода/влада; в) зміна типу професійної діяльності; г) працевлаштування безробітного як спроба зняти суперечності щодо внутрішніх спонукань та зовнішніх впливів на особистість. Дослідження свідчать, що мотиваційними чинниками працевлаштування особи, яка змінює професію або фах (так званого тимчасового безробітного), здебільшого є потреби, які актуалізуються в ситуації безробіття (матеріальні та соціальні – в афіліації, самовираженні, визнанні, у досягненні успіху; у

безпеці, можливості самостійно вирішувати життєві проблеми) (Башук, 2010).

Власне зміст мотиваційного компонента психологічної готовності до зміни професії формують: позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, бажання самовдосконалення у професії, предметно–професійна спрямованість тощо (Зеер, & Сыманюк, 1997; Ільїна, 2008). У змісті мотиваційного компонента психологічної готовності до зміни професії та перенавчання щодо професійної ріелторської діяльності можна виокремити такі складові: заробітну платню; умови праці (які на психофізіологічному рівні пов'язані зі здоров'ям та працездатністю працівника); потребу в самовдосконаленні; прагнення до змін; потребу нових соціальних контактів, відносин тощо.

Реалізація процесу становлення професіонала в новій професії, якщо ріелтором прагне стати особа, що має досвід іншої професійної діяльності, вимагає засвоєння нових правил і норм професії. Завдяки цьому стає можливим більш глибоке усвідомлення себе як професіонала в цілісному процесі професійного розвитку. Це виявляється у формуванні психологічної готовності особи до виконання нових завдань за обраною професією (спеціалізацією в професії). Під час цього процесу відбувається здебільшого спрямована зміна професійної Я-концепції (що має змінити співвідношення особистісного і професійного розвитку та саморозвитку), удосконалення і розкриття нових професійних та особистісних рис, пов'язаних з виконанням ріелторської діяльності.

Когнітивний компонент психологічної готовності до зміни професії та перенавчання містить такі складові: рівень освіченості та кваліфікації; прагнення до саморозвитку; відкритість до засвоєння нових знань; усвідомлення можливості реалізації своїх знань, умінь та навичок у професійній діяльності ріелтора. Когнітивна готовність позначається на рефлексивності, мірі сформованості професійного мислення, його гнучкості та критичності, загальній пізнавальній активності, готовності опрацьовувати постійно нові блоки інформації різної генези та рівнів узагальнення.

Комунікативний компонент (комунікативну готовність) складають основні комунікативні орієнтації у взаємодії з іншими, особливості їх співвідношення, волюва саморегуляція, наполегливість та самовладання. В ідеалі у працівника мають сформуватися професійно-рольова ідентичність щодо професійної спільноти ріелторів, відносно стале самоусвідомлення та сприйняття себе суб'єктом професійної діяльності; емоційна стійкість; переважання позитивних внутрішніх мотивів професійної діяльності, професійного самовдоско-

налення; здатність до вольової дії щодо подолання комунікативних обмежень у реалізації професійних завдань. Емоційна коректність (що відображає емоційну зрілість працівника), стресостійкість (що має прояв у соціальній сміливості), креативність (як готовність до нового в діяльності), наполегливість (як усвідомлене спрямування зусиль на реалізацію поставленої мети), сформований персональний таймменеджмент – усе це свідчить про сформовані навички самоорганізації та соціальної відповідальності ріелтора.

Психологічна готовність є системою взаємопов'язаних властивостей і станів особистості, свідомості та діяльності працівника, яка визначає міру (рівень і обсяг) компетентності, динамічність, інтенсивність, ефективність (ресурсну продуктивність) його професійної діяльності. Значущі стійкі індивідуально-психологічні, особистісно-професійні якості ріелтора визначатимуть особливості усвідомлення ним індивідуального стилю професійної діяльності як фахівця певної спеціалізації. Для дослідників становить інтерес, зокрема, зв'язок між віком особи і стажем її професійної діяльності особистості (Власова, 2019; Кокун, 2012).

Вибірка. Щоб з'ясувати зміст і структурні компоненти психологічної готовності до професійної діяльності ріелтора, ми провели емпіричне дослідження. У ньому взяли участь 130 осіб, серед яких 27 чоловіків (20,8 %) і 103 жінки (79,2%). Вік досліджуваних становив від 20 до 60 років. За критерієм віку вибірку було розподілено на три групи, а саме: 1) 20–30 років (38,4%); 2) 30–45 років (42,4 %); 3) 45–59 років (19,2 %). Такий віковий поділ респондентів відповідає нормативним кризам професійного становлення особистості, а саме: 30–33 років, 40–45 років, 50–55 років (Зеер, & Сыманюк, 1997).

За ознакою *стажу* вибірку розподілено на групи: 1) 25 осіб (19,2 %) – до трьох років; 2) 28 осіб (21,6) – 10 років; 3) 27 осіб (20,8 %) – 15 років; 4) 25 осіб (19,2 %) – понад 20–25 років; 5) 25 осіб (19,2 %) не мали стажу (перепідготовка з іншої професії, працевлаштування безробітних). Усі досліджувані – жителі міст України, за предметно-професійною спрямованістю зайняті роботою з нерухомістю та землею. Виявлено зв'язок між попереднім професійним фахом і стажем роботи в ріелторській діяльності, а саме: найбільший професійний ріелторський стаж у тих респондентів, які мають попередній фах бухгалтера, бухгалтера-економіста, товарознавця, директора магазину, виконроба, помічника менеджера проєктів у рекламній агенції та ін. Можна припустити, що сформовані професійні навички з попереднього фаху позитивно корелюють зі специфікою ріелторської трудової діяльності в аспектах: а) розрахунків операції купівлі-продажу; б) прогнозування та

організації процедури купівлі-продажу; в) коректного орієнтування в поточній інформації та напрацьованих даних; г) реалізації організаторських, комунікативних та управлінських функцій. Ідеться про професію маклера (менеджера з продажу, продавця-консультанта), про вміння організувати роботу із суміжними фахівцями (забудовниками, оцінювачами, юристами, податківцями, дизайнерами, інженерами та ін.).

Виклад методики та результатів дослідження. У дослідженні використано такі психодіагностичні методики: «Тест Гілфорда» (Дж. Гілфорд); опитувальник «Предметно-професійна обізнаність» (Н. Белік) – для діагностики когнітивного компонента психологічної готовності; тест «Велика п'ятірка / SPFQ» (Р. МакКрей, П. Коста); «Тест Герцберга» (Ф. Герцберг); тест «Діагностика соціально-психологічних настановлень особистості в мотиваційно-потребовій сфері» (О. Потьомкіна); тест «Ціннісний опитувальник Шварца» (Ш. Х. Шварц); «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір, у модифікації А. Реана) – для діагностики особистісного компонента психологічної готовності; «Діагностика мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях» (І. Ладанов, В. Уразасєва); тест «Дослідження вольової саморегуляції» (А. Зверьков, Є. Ейдман) – для діагностики комунікативного компонента психологічної готовності. Обробку отриманих емпіричних результатів здійснено за допомогою комп'ютерної програми для статистичної обробки даних SPSS Statistics 21.0.

Опис та інтерпретація результатів. У результаті проведення дисперсійного аналізу (ANOVA за критерієм Левіна) та попарної перевірки груп досліджуваних (за t-критерієм Стьюдента) при $p < 0,01$ виявлено значущі відмінності щодо таких показників психологічної готовності між групами за критерієм стажу роботи: загальний показник ($F = 2,754$), когнітивний компонент ($F = 5,403$), особистісний компонент ($F = 5,669$), комунікативний компонент ($F = 3,953$), фактор пізнання результатів поведінки ($F = 9,667$), фактор пізнання класів поведінки ($F = 5,759$), розвиток соціального інтелекту в цілому ($F = 5,09$), екстраверсія ($F = 1,006$), самоконтроль ($F = 5,618$), емоційна стійкість ($F = 4,607$), практичність ($F = 5,361$), досягнення особистого успіху ($F = 1,321$), зміст роботи ($F = 6,556$), універсалізм ($F = 2,277$), самостійність ($F = 4,334$), досягнення ($F = 6,213$), фінансові мотиви ($F = 2,633$), орієнтація на свободу ($F = 10,774$), орієнтація на результат ($F = 5,112$); значущість соціального оточення ($F = 3,752$), самовладання ($F = 7,331$), орієнтація на досягнення компромісу ($F = 5,121$).

Загальний показник психологічної готовності ($F = 2,754$) свідчить про те, що в усіх групах вона є до певної міри сформованою, тобто

фахівці усвідомлюють себе представниками цієї професійної спільноти. Найвищі значення загального показника психологічної готовності притаманні групі осіб зі стажем понад 20 років ($M = 3,427$), помірні – групі осіб зі стажем 10–15 років ($M = 2,301$); найменші – групі осіб зі стажем до 3 років ($M = 1,258$).

Когнітивний компонент психологічної готовності ($F = 5,403$; $p < 0,01$) виражає міру обізнаності (знання), усвідомленості фахівцем предметної сфери ріелторської діяльності. Значущу вираженість він має в осіб зі стажем понад 20 років ($M = 2,850$) і в групі зі стажем 10–15 років ($M = 2,348$), менш сформований він в осіб зі стажем до 3 років ($M = 1,045$). Цей результат свідчить про сформованість у досвідчених фахівців суб'єктивної інформаційної основи професійної діяльності (за Є. Климовим), розвиненої та структурованої пізнавальної активності щодо предмета здійснюваної роботи. У групі молодих фахівців когнітивна складова психологічної готовності перебуває в процесі становлення.

Фактор пізнання результатів поведінки ($F = 9,667$) як сформована здатність до антиципації, до аналізу реальної ситуації ділової взаємодії, уміння орієнтуватися в невербальному комунікативному вимірі, обізнаність щодо правил, допустимих моделей регулювання міжособистісної взаємодії найяскравіше виражений у фахівців зі стажем 10–15 років ($M = 11,211$) та понад 20 років ($M = 10,971$), найменше – у ріелторів зі стажем роботи до 3 років ($M = 6,968$).

Фактор пізнання класів поведінки ($F = 5,759$) як здатність до логічних узагальнень, виокремлення загальних суттєвих ознак за невербальною комунікацією помірно виражений в усіх групах, а саме: в осіб зі стажем до 3 років ($M = 12,854$), 10–15 років ($M = 13,021$), понад 20 років ($M = 11,458$).

Розвиток соціального інтелекту загалом ($F = 5,09$) як інтегральний фактор пізнання поведінки, що виконує регулятивну функцію в міжособистісній взаємодії, зумовлює соціальну адаптацію та успішність особистості, найбільше сформований у фахівців зі стажем понад 20 років ($M = 20,809$), тобто їм найбільшою мірою властиві відкритість, тактовність, доброзичливість, інтерес до пізнання себе та інших, розвинена рефлексія. Ці якості помірно сформовані у фахівців зі стажем 10–15 років ($M = 14,104$), найменше ж – у ріелторів зі стажем до 3 років ($M = 9,541$).

Особистісний компонент психологічної готовності ($F = 5,669$) відображає міру особистісної фаховості, професійного ставлення завдяки наявності професійно важливих якостей працівника. Найбільшою мірою він виражений в осіб зі стажем понад 20 років

($M = 4,142$), помірно – в осіб зі стажем 10–15 років ($M = 2,861$), найменшою мірою – в осіб зі стажем до 3 років ($M = 1,31$).

Екстраверсія ($F = 1,006$) як спрямованість психіки працівника на середовище найбільше розвинена в групі осіб зі стажем 10–15 років ($M = 4,392$). Це свідчить про їхню здатність до активної взаємодії з великим колом осіб, сформованість потреби у спілкуванні та взаємодії з іншими, тягу до змін, оптимістичність, здатність швидко аналізувати інформацію в процесі спілкування, у ситуаціях обмеженості контактів з іншими в часі – усе це сприяє продуктивності їхньої роботи. Помірний рівень властивий як особам зі стажем понад 20 років ($M = 3,294$), так і особам зі стажем до 3 років ($M = 3,226$). Це можна пояснити загальною специфікою ріелторської праці, де в досвідчених фахівців спрямованість на інших виявляється як урівноважено-гармонійне ставлення до інших за рахунок накопичення попереднього досвіду, а в молодих працівників ця якість перебуває у процесі адаптації до теперішнього фаху.

Самоконтроль ($F = 5,618$), тобто розвинена волява саморегуляція особистості в професійній діяльності, відчуття відповідальності, дисциплінованість, навички нормативної професійної поведінки найбільш розвинені в осіб зі стажем понад 20 років ($M = 4,62$), у групі зі стажем 10–15 років ($M = 3,90$) та помірно розвинені в групі осіб зі стажем до 3 років ($M = 1,85$). Це свідчить про здатність точного, ретельного, організованого підходу до виконання роботи.

Емоційна стійкість ($F = 4,607$), тобто здатність до реалістичного, виваженого ставлення до роботи, найбільшою мірою виявлена в групі осіб зі стажем понад 20 років ($M = 3,69$), помірно – у групі осіб зі стажем 10–15 років ($M = 3,00$) та потенційно розвинена – у групі наймолодших фахівців ($M = 1,95$). Отже, ріелтори мають бути властиві емоційна зрілість, виваженість, упевненість у своїх силах, серйозність, усвідомленість вимог ситуації, самокерованість у разі емоційних переживаннях у несприятливих ситуаціях, здатність до інтелектуалізації робочої ситуації.

Практичність ($F = 5,361$), тобто адаптованість до життя, надання переваг матеріальним цінностям, особливо виражена в осіб зі стажем 10–15 років ($M = 20,90$) та в групі осіб зі стажем до 3 років ($M = 19,59$). Зазначимо, що це дещо суперечить попереднім показникам екстравертованості у представників цієї групи. Проте значно менша вираженість показника екстравертованості свідчить про важливість та узгодженість поєднання відкритості до нового з постійністю та надійністю. Помірна сформованість практичності характерна для групи фахівців з найбільшим досвідом ($M = 16,90$).

Досягнення особистого успіху ($F = 6,321$), тобто можливість творчого і професійного зростання, відповідальність за виконувану роботу, коректне цілепокладання та навички реалізовувати свої очікування, найбільшою мірою виявлені в осіб зі стажем 10–15 років ($M = 18,00$) і понад 20 років ($M = 15,00$), найменшою мірою – в осіб зі стажем до 3 років ($M = 9,00$).

Зміст роботи ($F = 6,556$), як ще один внутрішній мотиватор трудової діяльності (поряд із досягненням особистого успіху), має майже подібний розподіл у групах, а саме: в осіб зі стажем 10–15 років – $M = 19,01$, в осіб зі стажем понад 20 років – $M = 21,01$. Найменшою мірою він сформований в осіб зі стажем до 3 років ($M = 8,89$). Такий стан не здатен викликати в наймолодших фахівців незадоволеність працею, проте свідчить про певні неузгодженості між компонентами психологічної готовності до фахової діяльності ріелтора.

Універсалізм ($F = 2,277$) як терпимість та захист благополуччя середовища пов'язаний насамперед з мотиваційними цілями цієї цінності. Цілі виявляються переважно похідними від потреб виживання, які зазвичай постають перед особою. Розподіл середніх значень свідчить, що найбільшою мірою ця якість властива ріелторам зі стажем понад 20 років ($M = 9,89$), помірно – фахівцям зі стажем 10–15 років ($M = 6,89$), найменше вона виявляється в групі наймолодших фахівців ($M = 3,06$).

Самостійність ($F = 4,334$) як здатність до незалежного мислення, автономності, свідомого вибору своїх дій (що виявляється в потребі контролювати ситуацію та управляти нею) найбільшою мірою розвинена в групі осіб зі стажем понад 20 років ($M = 37,22$) та помірно – у групах зі стажем 10–15 років ($M = 27,27$) і зі стажем до 3 років ($M = 25,20$).

Досягнення ($F = 6,213$) як здатність до компетентного ставлення до професійної діяльності, уміння відповідати соціальним стандартам і нормам, а звідси – й особистий успіх найбільше властиві особам зі стажем понад 20 років ($M = 25,647$) та особам зі стажем 10–15 років ($M = 24,00$). Помірно цей показник виявлений у групі фахівців зі стажем до 3 років ($M = 17,64$). Це свідчить про можливе потенційне соціальне схвалення фаховості працівника.

Орієнтація на свободу ($F = 10,774$) як прагнення до незалежності, відстоювання своєї точки зору властива особам зі стажем понад 20 років ($M = 20,47$), зі стажем 10–15 років ($M = 22,00$) та зі стажем до 3 років ($M = 18,61$). На нашу думку, це свідчить про те, що в усіх фахівців орієнтація на свободу поєднана з орієнтацією на працю або на гроші.

Спрямованість на результат ($F = 5,112$) як прагнення до досягнення поставлених цілей у діяльності, здатність до долаття явних і раптових перешкод у реалізації професійних завдань має різну міру сформованості. Зокрема, найкраще вона розвинена в найдосвідченіших фахівців ($M = 10,44$) та в ріелторів зі стажем 10–15 років ($M = 8,02$). У групі зі стажем до 3 років ($M = 6,01$) ця якість є помірно сформованою.

Спрямованість на досягнення компромісу ($F = 5,121$) як прагнення до врегулювання різних точок зору, обміну взаємно прийнятними поступками, вироблення так званих серединних рішень найбільше проявлене у фахівців зі стажем 10–15 років ($M = 9,15$), помірно – у наймолодших фахівців ($M = 7,02$), найменше – у ріелторів зі стажем понад 20 років ($M = 5,113$). Це свідчить про психологічні особливості в здійсненні фаху працівниками різних поколінь.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Узагальнення результатів емпіричного дослідження дає підстави стверджувати, що психологічна готовність до ріелторської діяльності ґрунтується на компетентнісному підході та поєднує в собі певні структурні компоненти – когнітивний, особистісний, комунікативний. Змістові складові цих компонентів мають різну міру вираженості. Психологічна готовність як первинна, фундаментальна умова успішного виконання ріелторської діяльності має різну міру сформованості у фахівців залежно від стажу їхньої роботи в професії. Значуща вираженість змістових складових в усіх досліджуваних групах свідчить про те, що саме ці якості є визначальними в професійній діяльності ріелтора. Зміст психологічної готовності складають такі параметри компонентів: а) особистісний (орієнтація на свободу, орієнтація на результат, екстраверсія, досягнення особистого успіху, самоконтроль, практичність, емоційна стійкість, універсалізм, самостійність); б) когнітивний (зміст роботи, фактори пізнання результатів поведінки та пізнання класів поведінки, розвиток соціального інтелекту загалом); в) комунікативний (самовладання, спрямованість на досягнення компромісу).

Перспективи практичного застосування результатів полягають у використанні напрацьованих результатів у процесах переорієнтації фахівців; практичній організації підготовки (навчання і перенавчання) майбутніх фахівців ріелторської діяльності; врахуванні і корекції стильових і типологічних особливостей ріелторів; відборі обдарованих фахівців для виконання ріелторської роботи на сучасному ринку праці.

Список використаних джерел

Балл, Г. О. (2017). *Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства*. Київ: СДК.

Башук, Л. П. (2010). *Мотиваційні чинники працевлаштування особистості юнацького та дорослого віку*. (Автореф. дис. канд. психол. наук). Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Київ.

Бозаджиев, В. Л. (2015). *Политическая психология: учеб. пособие для студентов высших учебных заведений*. Москва: Издательский дом Академии Естествознания.

Бочкарев, Л. Л. (2008). *Психология музыкальной деятельности*. Москва: Классика-XXI.

Бринза, І. В. (2014) Паттерни особистості, яка готова до психологічних змін. *Наука і освіта*, 11, 45–50.

Власова, О. І. (2019). *Психологія розвитку соціальних здібностей особистості в онтогенезі (повний онтогенез)*. Ottawa: AGC.

Геллерштейн, С. Г. (2018). *Методология психотехники. Предвосхищение. Эволюция. Труд. Избранные психологические труды: в 2 т. Т. 1*. Москва: Когито-Центр.

Горгома, В. С. (2007). *Психологические детерминанты готовности к профессиональной деятельности студентов вуза*. (Автореф. дис. канд. психол. наук). Северо-Кавказский государственный технический университет, Сочи.

Должностная инструкция риэлтора (2019). Взято из <http://www.kaus-group.ru/knowledge/duty/material/692/>.

Дьяченко, М. И., Кандыбович, Л. А., & Пономаренко, В. А. (1985). *Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: психологический аспект*. Минск: Университетское.

Зеер, Э. Ф., & Сыманюк, Э. Э. (1997). Кризисы профессионального становления личности. *Психологический журнал*, 18, 6, 35.

Львіна, Ю. М. (2008). Психологія успіху: онтологія проблематики. *Актуальні проблеми психології*, 8, 45–56.

Карамушка, Л. М., & Толков, О. С. (2013). *Формування психологічної готовності персоналу вищої школи до діяльності в умовах соціально-економічних змін*. Кам'янець-Подільський: Медобори.

Климов, Е. А. (2007). *«Потемки» и «светильники» в становлении профессионала. Пособие для занятых трудовым и профессиональным самовоспитанием*. Москва: МПСИ.

Кокун, О. М. (2012). *Психологія професійного становлення сучасного фахівця*. Київ: Інформаційно – аналітичне агенство.

Колесніченко, О. С., Мацегора, Я. В., & Воробйова, В. І. (2016). Сучасний стан розроблення проблеми психологічної готовності до професійної діяльності. В *Психологічна готовність військовослужбовців Національної*

гвардії України до службово-бойової діяльності поза межами пункту постійної дислокації. Харків: Національна академія Національної гвардії України.

Литвиненко, С. А. (2005). *Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.

Ложкін, Г. В., Воляннюк, Н. Ю., & Колосов, А. Б. (2020). Предиктори професійної деформації особистості в спорті. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*, 11(40), 48–63. Взято з [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-11\(40\)-48-63](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-11(40)-48-63).

Маркова, А. К. (1996). *Психология профессионализма*. Москва: Международный гуманитарный фонд «Знание».

Моляко, В. О. (1989) *Психологічна готовність до творчої праці*. Київ: Знання.

Москалець, В. П. (2013). *Психология личности*. Київ: Центр навчальної літератури.

Наумцева, Е. А. (2016). Психологическая готовность к организационным изменениям: подходы, понятия, методики. *Организационная психология*, 2, 55–74.

Нерсесян, Л. С., & Пушкин, В. Н. (1969). Психологическая культура готовности оператора к экстремальному действию. *Вопросы психологии*, 5, 60–68.

Пехота, О. М. (1997). *Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Київ.

Пілецька, Л. С. (2014). *Психологічні основи професійної мобільності особистості: соціально-психологічний аспект*. Луганськ: Ноулідж.

Потапчук, Є. М., & Лазоренко, О. В. (2013). Критерії, показники та рівні психологічної готовності персоналу прикордонних підрозділів до дій в екстремальних умовах. [Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки](#), 41, 71–78.

Пуни, А. Ц. (1973). *Некоторые психологические вопросы готовности к соревнованию в спорте: Избранные лекции*. Москва.

Ралко, А. І. (2015). Аналіз стану проблеми психологічної готовності особистості до аудиторської діяльності. *Вісник Національного університету оборони України*, 3 (46), 247–252.

Сердюк, Л. З. (2014). Особистісний модус самореалізації майбутніх фахівців. *Вісник післядипломної освіти*, 10(23), 239–248.

Терехин, Р. А. (2018). *Психологическая готовность военнослужащих к изменениям служебной ситуации в процессе военно-профессиональной социализации*. (Автореф. дис. канд. психол. наук). Саратовский национальный государственный университет им. Н. Г. Чернышова, Саратов.

Траверсе, Т. М. (2009). *Психологія викладацької роботи*. Київ: Науковий світ.

Ханова, З. Г. (2012). *Формирование психологической готовности студентов вуза к предпринимательской деятельности: предикторы и технологии*. (Автореф. дис. д-ра психол. наук). Северокавказский государственный технический университет, Сочи.

Ходырев, Д. А. (2003). *Психологические особенности деятельности оператора в условиях инвективного дискомфорта*. (Автореф. дис. канд психол. наук). Тверской государственный университет, Тверь.

Шадриков, В. Д. (2013). *Психология деятельности человека*. Москва: Институт психологии РАН.

References

Ball, H. O. (2017). Ratsiogumanistychna oriantatsiia v metodolohii liudynoznavstva. Kyiv: SDK. (in Ukrainian)

Bashuk, L. P. (2010). *Motyvatsiini chynnyky pratsevlashtuvannia osobystosti yunatskogo ta dorosloho viku*. (Abstract of Ph. D. dissertation, Instytut Psycholohii imeni H. S. Kostiuka, Kyiv. (in Ukrainian)

Bozadzhiev, V. L. (2015). *Politicheskaya psikhologiya*. Moscow: Izdatelskiy dom Akademii Estestvoznaniya. (in Russian)

Bochkarev, L. L. (2008). *Psikhologiya muzykalnoy deyatelnosti*. Moscow: Klassika-XXI. (in Russian)

Bryna, I. V. (2014). Paterny osobystosti, yaka hotova do psykhologichnykh zmin. *Nauka i osvita*, 11, 45–50. (in Ukrainian)

Dolzhnostnaya instruktsiya rieltora (2019). Retrieved from <http://www.kaus-group.ru/knowledge/duty/material/692/> (in Russian)

Dyachenko, M. I., Kandybovich, L. A., & Ponomarenko, V. A. (1985). *Gotovnost k deyatelnosti v napryazhennykh situatsiyakh: psikhologicheskii aspekt*. Minsk: Universitetskoe. (in Russian)

Gellershtejn, S. G. (2018). *Metodologiya psikhotehniki. Predsvoskhisheniye. Evolyutsiya. Trud. Izbrannyye psikhologicheskike trudy: in 2 vol. Vol. 1*. Moscow: Kogito-Tsentr. (in Russian)

Gorgoma, V. S. (2007). *Psikhologicheskkiye determinanty gotovnosti k professionalnoy deyatelnosti studentov vuza*. (Abstract of Ph. D. dissertation). SeveroKavkazskiy gosudarstvennyy tekhnicheskii universitet, Sochi. (in Russian)

Hanova, Z. G. (2012). *Formirovaniye psikhologicheskoy gotovnosti studentov vuza k predprinimatelskoy deyatelnosti: prediktory i tehnologii*. (Abstract of D. Sc. dissertation). SeveroKavkazskiy gosudarstvennyy tekhnicheskii universitet, Sochi. (in Russian)

Hodyrev, D. A. (2003). *Psikhologicheskike osobennosti deyatelnosti operatora v usloviyakh invektivnogo diskomforta*. (Abstract of Ph. D. dissertation). Tverskoy gosudarstvennyy universitet, Tver. (in Russian)

Iliina, Yu. M. (2008). *Psykhologhiia uspihku: ontologhiia problematyky. Aktualni problemy psykhologii*, 8, 45–56. (in Ukrainian)

Karamushka, L. M., & Tolkov, O. S. (2013). *Formuvannia psykhologichnoi hotovnosti personalu vyshhoi shkoly do diialnosti v umovakh sotsialno-ekonomichnykh zmin*. Kamianets-Podilskyi: Medobory. (in Ukrainian)

Klimov, E. A. (2007). «Potemki» i » svetilniki» v stanovlenii professionala. *Posobiye dlya zanyatykh trudovym i professionalnym samovospitanikom*. Moscow: MPSI. (in Russian)

Kokun, O. M. (2012). *Psykhologhiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia*. Kyiv: Informatsiino – analitychne agentstvo. (in Ukrainian)

Kolesnichenko, O. S., Matsehora, Ya. V., & Vorobiova, V. I. (2016). Suchasnyi stan rozroblennia problemy psykhologichnoi hotovnosti do profesiinnoi diialnosti. In *Psykhologichna hotovnist viiskovosluzhbovtsiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy do sluzhbovo-boiovoi diialnosti poza mezhamy punktu postiinoi dyslokatsii*. Kharkiv: Natsionalna akademiia Natsionalnoi hvardii Ukrainy. (in Ukrainian)

Lozhkin, G. V., Volyanyuk, N. Yu., & Kolosov, A. B. (2020). Predyktory profesiinnoi deformatsii osobystosti v sporti. *Visnyk pislidiplomnoi osvity. Seriia «Sotsialni ta povedinkovi nauky»*, 11(40), 48–63. Retrieved from [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-11\(40\)-48-63](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-11(40)-48-63). (in Ukrainian)

Lytvynenko, S. A. (2005). *Teoretyko-metodologichni zasady pidhotovky maibutnih uchyteliv pochatkovykh klasiv do socialno-pedahohichnoi diialnosti*. (Abstract of D. Sc. dissertation). Natsionalnyi Pedahohichniy Universytet, Kyiv. (in Ukrainian)

Markova, A. K. (1996). *Psikhologiya professionalizma*. Moscow: Mezhdunarodnyy gumanitarnyy fond «Znaniye». (in Russian)

Moliako, V. O. (1989). *Psykhologhiichna hotovnist do tvorchoi pratsi*. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian)

Moskalets, V. P. (2013). *Psykhologhiia osobystosti*. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. (in Ukrainian)

Naumtseva, E. A. (2016). Psikhologicheskaya gotovnost k organizatsionnym izmeneniyam: podhody, ponyatiya, metodiki. *Organizatsionnaya psikhologiya*, 2, 55–74. (in Russian)

Nersesyan, L. S., & Pushkin, V. N. (1969). Psikhologicheskaya kultra gotovnosti operatora k ekstremalnomu deystviyu. *Voprosy psikhologii*, 5, 60–68. (in Russian)

Pekhota, O. M. (1997). *Individualizatsiia profesiino-pedahohichnoi podhotovki uchytelia*. (Abstract of D. Sc. dissertation). APN Ukrainy, Instytut pedahohiki i psykhologii profesiinnoi osvity, Kyiv. (in Ukrainian)

Piletska, L. S. (2014). *Psykhologichni osnovy profesinnoi mobilnosti osobystosti: sotsialno-psykhologichnyi aspekt*. Luhansk: Noulidzh. (in Ukrainian)

Potapchuk, Ye. M., & Lazorenko, O. V. (2013). Kryterii, pokaznyky ta rivni psykhologichnoi hotovnosti personalu prykordonnykh pidrozdiliv do dii v

ekstremalnykh umovakh. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 12: Psykholohichni nauky*, 41, 71–78. (in Ukrainian)

Puni, A. C. (1973). *Nekotoryye psikhologicheskie voprosy gotovnosti k sorevnovaniyu v sporte: Izbranyye leksii*. Moscow. (in Russian)

Ralko, A. I. (2015). Analiz stanu problemy psikhologichnoi hotovnosti osobystosti do audytorskoï diialnosti. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 3 (46), 247–252. (in Ukrainian)

Serdiuk, L. Z. (2014). Osobystisnyi modus samorealizatsii maibutnykh faxivtsiv. *Visnyk pisliyadiplomnoi osvity*, 10(23), 239–248. (in Ukrainian)

Shadrikov, V. D. (2013). *Psikhologiya deyatelnosti cheloveka*. Moscow: Institut psikhologii RAN. (in Russian)

Terehin, R. A. (2018). *Psikhologicheskaya gotovnost voyennosluzhashikh k izmeneniyam sluzhebnoy situatsii v protsesse voyenno-professionalnoy sotsializatsii*. (Abstract of Ph. D. dissertation). Saratovskiy natsionalnyy gosudarstvennyy universitet im. N. G. Chernyshova, Saratov. (in Russian)

Traverse, T. M. (2009). *Psikhohiia vykladatskoï roboty*. Kyiv: Naukovyi svit. (in Ukrainian)

Vlasova, O. I. (2019). *Psikhohiia rozvytku sotsialnykh zdibnosti osobystosti v ontogenezi (povnyi ontogenez)*. Ottawa: AGC. (in Ukrainian)

Zeer, E. F., Symanyuk, E. E. (1997). Krizisy professionalnogo stanovleniya lichnosti. *Psikhologicheskyy zhurnal*, 18, 6, 35. (in Russian)